

Sociální pedagogika jako studijní obor

Sociální pedagogika na Ústavu sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové

Blahoslav Kraus

Historie

Obor sociální pedagogika má na hradecké pedagogické fakultě nejdelší tradici u nás. Jeho počátky se datují hned od začátku devadesátých let minulého století. Bylo na co navazovat, protože Pedagogická fakulta v Hradci Králové byla proslulá tím, že se celá sedmdesátá a osmdesátá léta významně věnovala také neučitelské pedagogice. Existovaly zde obory vychovatelství, pedagogika volného času a pedagogika dětského a mládežnického hnutí. V roce 1991 vznikla samostatná katedra sociální pedagogiky, která postupně zajišťovala výuku v oborech vychovatelství, sociální pedagogika se zaměřením na tělovýchovu a sport a na etopedii (realizovali jsme ideu etopeda P. Klímy, podle kterého etopedie patří do sociální pedagogiky, a ne do pedagogiky speciální) a také sociální práce. Studium probíhalo jak ve formě prezenční, tak konzultativní. V r. 1997 bylo otevřeno magisterské studium sociální pedagogiky. V tomtéž roce byl založen Ústav sociálních studií. Vznikl 1. 2. 1997 a garantoval vedle již zmíněných oborů také obor sociální patologie a prevence, sociální a charitativní práce, sociální komunikace ve státní správě a sociálněvýchovná péče o smyslově postižené. Ústav se postupně rozvíjel nejen co do počtu oborů, ale i studentů s perspektivou přeměny na fakultu sociálních studií. Předpokládalo se, že bude garantovat obory připravující širokou škálu profesí sociální sféry, tedy obory připravující absolventy pomáhajících profesí. V roce 2003 dosahoval počet studentů téměř 1500, ovšem ani při druhém pokusu (poprvé v lednu 2002) v březnu 2003 akreditační komise novou fakultu neschválila. Poté došlo k rozdělení na katedry sociální pedagogiky, sociální práce, speciální pedagogiky a sociologie a sociální patologie v rámci pedagogické fakulty. Od té doby se ve vedení katedry sociální pedagogiky vystřídaly PaedDr. Monika Žumárová, Ph.D., Mgr. Leona Stašová, Ph.D. a Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Za celou dobu opustily pedagogickou fakultu tisíce absolventů těchto pomáhajících profesí. Vůdčí ideovou i organizační osobností při vzniku i rozvoji oboru byl prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc., který se výrazně aktivně angažoval a spolu s několika kolegy z vysokých i vyšších pedagogických škol vytvořili tým, který se snažil prosadit sociálněpedagogické vzdělávání v České republice a také legislativní zakotvení profese sociálního pedagoga. Výrazně ovlivnil celkovou koncepci oboru a jeho transdisciplinární pojetí. Byl také prvním vedoucím katedry sociální pedagogiky a následně ředitelem Ústavu sociálních studií.

Charakteristika oboru v současnosti

Katedra sociální pedagogiky v současnosti garantuje studium v tříletém bakalářském oboru Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních a v dvouletém navazujícím magisterském oboru Sociální pedagogika. Oba studijní obory jsou realizovány v prezenční i kombinované formě studia. Od roku 2016 je nabízen obor Social Pedagogy i v anglickém jazyce.

Cílem studia je připravit pro praxi odborníky, kteří naleznou uplatnění v širokém spektru pedagogických a pomáhajících profesí. Studijní obory a jejich orientace vycházejí z platné legislativy. Podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících (2016), nalézají absolventi oboru uplatnění v resortu MŠMT, především jako kvalifikovaní vychovatelé, pedagogové volného času a asistenti učitelů. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (2019), umožňuje uplatnění v sociálních službách na pozici sociálního pracovníka. Kromě těchto dvou hlavních resortů působnosti nalézá část

absolventů uplatnění v resortech Ministerstva spravedlnosti (např. jako úředníci Probační a mediační služby) a Ministerstva vnitra, především v profesním zařazení vychovatel či policista. Studijní obory jsou koncipovány tak, aby připravily studenty pro výkon pomáhajících profesí širšího zaměření.

Tomu také odpovídá i koncepce odborné praxe. V oblasti praxí se katedra zaměřuje především na spolupráci s pracovišti, která jsou nejčastějšími zaměstnavateli absolventů. Především se jedná o výchovná i převýchovná zařízení, zařízení pro trávení volného času dětí a mládeže, neziskové organizace. V posledních letech se úspěšně rozvíjí spolupráce s organizacemi, které se zaměřují na oblast primární, sekundární i terciární prevence. Studenti katedry se podílejí na seminářích, kurzech i pobytových výjezdech s tematikou zacílenou především na budování zdravého životního stylu a řešení problematiky sociálně znevýhodněných.

Při realizaci výše uvedených studijních oborů (například v rámci praxe studentů, tvorby bakalářských a diplomových prací apod.) i v badatelských počínech má katedra rozsáhlé aktivity ve spolupráci se subjekty sociální sféry: institucemi státní správy, občanskými sdruženími a dalšími neziskovými organizacemi.

Vědecká činnost, zahraniční spolupráce

V r. 1997 získal Ústav sociálních studií grant od Open Society Fund „Studijní program oboru sociální pedagogika“ a dále z Fondu rozvoje vysokých škol MŠMT „Využití metod sociálně psychologického výcviku při utváření zdravého životního stylu vysokoškoláků“. Prof. Kraus byl také spoluřešitelem mezinárodního grantu „Výzkum mládeže v polském pohraničí“ (koordinátorem byla Univerzita v Opole). V letech 1998–2003 byl Ústav sociálních studií nositelem výzkumného záměru MŠMT „Sociální analýza středoškolské mládeže ve východočeském regionu“ (hlavní řešitel prof. Kraus). Podílel se také na experimentálním zavádění programu prevence šikany a jeho evaluace v rámci Rozvojového projektu výzkumu a evaluace protidrogových služeb Ministerstva zdravotnictví. Jednalo se o program Skills for Adolescents a garantem výzkumu byla Academia Medica Pragensis. Dále se ústav podílel na mezinárodním výzkumu šikany spolu s Univerzitou v Opole (garant a hlavní řešitel prof. Smith, Londýn).

V r. 1997 začíná dlouholetá tradice v pořádání konferencí Sociália, v posledních letech ve spolupráci s Univerzitou M. Bela v Banské Bystrici a Vyszej szkołą byznysu v Dabrowej Górniczi.

Pracovníci katedry jsou členy řady odborných společností a asociací, jako jsou např. Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice, Česká pedagogická společnost, Česká asociace pedagogického výzkumu, Česká sociologická společnost.

V posledních letech katedra intenzivně rozvíjí spolupráci se zahraničními pracovišti, a to jak v oblasti vědy a výzkumu, tak v příležitostech studentských i učitelských mobilit. Zaměstnanci i studenti katedry sociální pedagogiky měli možnost navštívit např. Eastern Michigan University (Ypsilanti, Michigan); University of Loughborough (Velké Británie); Saxion University of Applied Sciences, School of Social Work v Enschede (Nizozemí); Thomas More University Mechelen (Belgie); University of Iceland, University of Reykjavík, University of Akureyri (Island); Mykolas Romeris University Vilnius (Litva); Riga Stradins University (Lotyšsko), Centrum Larch Hill – vzdělávací středisko pro Skaut, Scoil Naomh Brid (Irsko); ESEC Coimbra (Portugalsko). V oblasti vědy a výzkumu spolupracuje katedra především s pracovišti na Slovensku (Univerzita Máteja Bela v Banské Bystrici, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitře, Prešovská univerzita v Prešove, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnavě) nebo v Polsku (Uniwersytet Opolski v Opole, Akademia WSB v Dabrowie Górniczi).

Mezi významné projekty, na kterých se katedra v posledních letech podílela, patří např. Family and Lifestyle in the Visegrad Countries (koordinátor Univerzita v Szegedu) nebo The risks of the virtual environment in the V4 ve spolupráci se slovenskými, polskými a maďarskými institucemi. Pracovníci katedry se jako řešitelé zapojují do projektů specifických výzkumů či interních grantových soutěží UHK.

Pracovníci katedry publikují v odborných časopisech, ve sbornících, jsou autory řady monografií a vysokoškolských učebnic. K nejvýznamnějším patří: Sociální aspekty výchovy (Kraus, 1998), Člověk, prostředí, výchova (Kraus & Poláčková et al., 2001), Jak žije středoškolská mládež na počátku XXI. století (Kraus et al., 2004), Středoškolská mládež a její svět na přelomu století (Kraus et al., 2006), Základy sociální pedagogiky (Kraus, 2008, 2014b), K dějinám sociální pedagogiky v Evropě (Hroncová, Emmerová, & Kraus et al., 2008), Medzigenerační mosty (Žumárová & Balogová, 2009), Subjektivní pohoda a kvalita života seniorů (Žumárová, 2012), Společnost, rodina a sociální deviace (Kraus, 2014a), Životní styl současné české rodiny (Kraus et al., 2015), Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti (Stašová, Slaninová, & Junová, 2015), Contemporary family lifestyles in Central and Western Europe (Kraus, Stašová, & Junová et al., 2020), Sociální znevýhodnění jako determinanta vzdělanostních perspektiv dětí (Caltová Hepnarová, 2020).

Závěrem

Z uvedeného přehledu publikací je patrné, že pracovníci katedry sociální pedagogiky na PdF v Hradci Králové chápou a realizují sociální pedagogiku jako obor transdisciplinární povahy, tak jak je pojímána v publikaci Člověk, prostředí, výchova, který řeší nejen problémy lidí, kteří se dostávají z hlediska fungování společnosti do problémů, jsou nějak znevýhodnění či ohroženi ve svém rozvoji, ale zaměřuje se na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti (Kraus & Poláčková et al., 2001).

Literatura

- Caltová Hepnarová, G. (2020). *Sociální znevýhodnění jako determinanta vzdělanostních perspektiv dětí – pohled do rodinného zázemí*. Brno: Paido.
- Hroncová, I., Emmerová, I., & Kraus, B. (Eds.). (2008). *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně.
- Kraus, B. (1998). *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Kraus, B. (Ed.). (2004). *Jak žije středoškolská mládež na počátku XXI. století: výzkum v Královéhradeckém kraji v letech 2000-2003*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Kraus, B. (Ed.). (2006). *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido.
- Kraus, B. (2008). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- Kraus, B. (2014a). *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Kraus, B. (2014b). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- Kraus, B. (Ed.). (2015). *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Kraus, B., & Poláčková, V. (Eds.). (2001). *Člověk, prostředí, výchova* [Human, environment, education]. Brno: Paido.
- Kraus, B., Stašová, L., & Junová, I. (Eds.). (2020). *Contemporary family lifestyles in Central and Western Europe*. New York: Springer. Dostupné z <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-030-48299-2.pdf>
- Stašová, L., Slaninová, G., & Junová, I. (2015). *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. (2019, červenec 1). *Sbírka zákonů @ Zákony pro lidi*. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
- Zákon č. 563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. (2016, leden 12). *Sbírka zákonů @ Zákony pro lidi*. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

Žumárová, M. (2012). *Subjektivní pohoda a kvalita života seniorů*. Prešov: Akcent Print.

Žumárová, M., & Balogová, B. (2009). *Medzigeneračné mosty*. Košice: Menta Media, s.r.o.

Blahoslav Kraus
Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové

prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc. působí na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové od roku 1972. Odborně se věnuje sociální pedagogice, sociální patologii a sociologii výchovy. Je autorem nebo spoluautorem 17 monografií a vysokoškolských učebnic, publikoval přes 200 odborných studií v českých i zahraničních časopisech a sbornících. Jako řešitel se podílel na mnoha výzkumných projektech, získal několik grantů. Je čestným členem České pedagogické společnosti, členem Asociace pedagogického výzkumu (byl jedno období jeho prezidentem), stál u zrodu Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice a na jejím fungování se podílí jako člen Výkonné rady. Je členem redakční rady časopisu Sociální pedagogika.